FIZIONOMIA LEXICALĂ A LIMBII ROMÂNE

Expunerea de faţă cuprinde, cu unele completări, constatările făcute într'un recent studiu întitulat *Circulaţia cuvintelor în limba română*, pe care l-am publicat în revista „Transilvania", anul 73 (1942), nr-ul 4, pp. 268—288 [1]). Am făcut acolo istoricul chestiunii, reamintind toate discuţiile destul de bogate în rezultate pentru dovedirea caracterului latin al lexicului limbii române, care au urmat după apariţia Dicţionarului lui Cihac şi după ce B. P. Hasdeu şi-a formulat celebra teorie pe urma căreia nu mai poate fi judecată nicio limbă după raportul numeric al cuvintelor ei de diferite origini, ci după frecvenţa lor în uz şi valoarea lor funcţională.

Dela Cihac încoace lexicologia română a făcut progrese mari. Am crezut deci util să reluăm chestiunea alcătuirii lexicului limbii noastre şi a fizionomiei ei lexicale, pe baza actualelor cunoştinţe de etimologie şi vocabular românesc.

Statistica prin care înlocuim pe cea, foarte sumară, a lui Cihac, am făcut-o după cel mai bogat şi mai bun dicţionar etimologic pe care-l avem până în prezent terminat: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* lucrat de I. A. Candrea şi constituind partea I-a din *Dicţionarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească"* (Bucureşti, 1931).

Fiindcă până acuma, singurul text mai lung în care se examinase circulaţia sau frecvenţa elementelor care alcătuesc lexicul românesc era „Luceafărul" lui Eminescu, celelalte, toate, fiind foarte scurte şi fragmentare (cu texte scurte, când se şi aleg, se poate dovedi aproape orice despre o limbă), am crezut

[1]) Cf. şi extrasul, apărut cu câteva îndreptări şi un rezumat în franceză, în „Publicaţiile Laboratorului de Fonetică Experimentală" de pe lângă Facultatea de Filosofie şi Litere a Univesităţii „Regele Ferdinand I" din Cluj, nr-ul 7 (Sibiu, Tipografia „Dacia Traiană", 1942).

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

necesar, pentru obiecitvitatea concluziilor noastre, să examinăm statistic o operă literară mult mai vastă. Cercetarea noastră se bazează anume pe toate poeziile lui Eminescu publicate în timpul vieţii poetului, toate cuprinse în volumul I al ediţiei critice îngrijite de Perpessicius (M. Eminescu, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1939). Spre a avea un termen de comparaţie cu o altă limbă romanică, am procedat la fel cu tezaurul lexical al poeziilor lui Verlaine (*Choix de poésies*, ed. François Coppée, Paris, 1908).

Iată rezultatele pe care le-am obţinut:

În Dicţionarul lui Candrea se află înregistrate, după numărătoarea mea, 43.269 de cuvinte [24.311 cuvinte moştenite şi împrumutate şi 18.958 derivate pe teren românesc şi variante]. (Numărătoarea autorului, marcată din 500 în 500 pe marginea filelor, se referă la articolele din Dicţionar, nu la cuvinte. Dacă această numărătoare nu conţine şi greşeli de calcul cum conţine unele de tipar, spre ex.: la pag. 371, în loc de 10.500 avem 13.500, după care urmează 11.000 [p. 387], apoi iar 11.000 [p. 404], Dicţionarul cuprinde 38.614 articole).

Aceste 43.269 de cuvinte se repartizează, după origine, precum urmează:

	Număr de cuvinte:	Procentaj:
1. *Latine*	8905 (2099 + 6806)[1]	20,58%
2. *Vechi sl. şi sl. bis.*	4524 (1466 + 3058)	10,45%
3. *Sârbeşti*	799 (484 + 315)	1,84%
4. *Bulgăreşti*	545 (247 + 298)	1,25%
5. *Ruseşti*	412 (246 + 166)	0,95%
6. *Ruteneşti*	397 (250 + 147)	0,91%
7. *Poloneze*	141 (86 + 55)	0,32%
8. *Sârbo-bulgare*	257 (113 + 144)	0,59%
9. *Sârbo-rutene*	20 (10 + 10)	0,04%
10. *Ruso-rutene*	16 (5 + 11)	0,03%
11. *Ruso-bulgare*	16 (6 + 10)	0,03%
12. *Comune cu albaneza*	249 (54 + 195)	0,57%
13. *Medio-greceşti*	351 (212 + 139)	0,80%
14. *Neogreceşti*	1020 (586 + 434)	2,35%
15. *Ungureşti*	1360 (605 + 755)	3,14%
16. *Ungaro-sârbeşti*	28 (17 + 11)	0,06%
17. *Turceşti*	1889 (1116 + 773)	4,36%
18. *Latine savante*	1135 (875 + 260)	2,62%

[1]) Între paranteze, cifrele din stânga reprezintă cuvintele de bază iar cele din dreapta derivatele pe teren românesc şi variantele.

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

	Număr de cuvinte:	Procentaj
19. *Franceze* . .	12854 (11387 + 1467) .	29,69%
20. *Italiene* . .	413 (336 + 77) .	0,95%
21. *Spaniole* . .	13 (12 + 1) .	0,03%
22. *Engleze* . .	92 (85 + 7) .	0,21%
23. *Germane* . .	713 (510 + 203) .	1,67%
24. *Săsești* . .	10 (7 + 3) .	0,02%
25. *Țigănești* . .	12 (10 + 2) .	0,02%
26. *Onomatopeice* . .	848 (284 + 564) .	1,96%
27. *De origine nesigură* .	1620 (837 + 783) .	3.73%
28. *De origine necunoscută*	4240 (2230 + 2010) .	9,79%
29. *Din nume proprii* .	255 . . .	0,58%
30. *Diverse* [1]) . .	117 . . .	0,27%

Examinarea statistică a lexicului poeziilor lui Eminescu mi-a dat rezultatele următoare:

Cuvinte distincte, în toate aceste poezii, sunt 3607 [2321 cuvinte moștenite și împrumutate și 1286 derivate pe teren românesc și variante], având o întrebuințare sau circulație de 33.846 [29.094 cele moștenite și împrumutate și 4752 derivatele pe teren românesc și variantele].

În ce privește etimologia acestor cuvinte, m'am ținut, firește, exclusiv de Dicționarul al cărui cuprins l-am prezentat mai sus.

După origine și circulație, ele se repartizează astfel:

	Număr de cuvinte:	Circulație:	Procent de cuv.:	Procent de circ.:
1. *Lat.* . .	1756 (914 + 842)[2])	28095 (24494 + 3601)	48,68%	83%
2. *V. sl. și bis.*	547 (323 + 224)	2095 (1528 + 566)	15%	6,18%
3. *Sârb.* . .	22 (15 + 7)	82 (64 + 18)	0,60%	0,24%
4. *Bulg.* . .	24 (20 + 4)	81 (67 + 14)	0,66%	0,23%
5. *Srb.-bulg.* .	16 (11 + 5)	60 (54 + 6)	0,44%	0,17%
6. *Com. cu alb.*	32 (16 + 16)	188 (139 + 49)	0,88%	0,55%
7. *M.-grec.* .	30 (23 + 7)	102 (90 + 12)	0,83%	0,30%
8. *N.-grec.* .	48 (40 + 8)	94 (77 + 17)	1,33%	0,27%
9. *Ung.* . .	59 (42 + 17)	285 (181 + 104)	1,63%	0,84%

[1]) Și anume: *bulgaro-rutene* [9], *ruteno-polonezo* [8], *ruso-sârbe* [8], *ruso-poloneze* [7], *ruteno-ruso-poloneze* [5], *sârbo-bulgaro-rutene* [2], *sârbo-bulgaro-poloneze* [2], *sârbo-polonez* [1], *ruteno-ungurești* [8], *ruteno-sârbo-ungurești* [5], *germano-ungurești* [2], *germano-italiene* [6], *sârbo-slovaco-ungurești* [3], *ruso-polono-unguresc* [1], *neogreco-bulgare* [7], *neogreco-sârbesc* [1], *turco-sârbești* [5], *turco-bulgare* [4], *turco-bulgaro-sârbești* [4], *turco-neogrecești* [5], *turco-tatar* [1], *tatare* [9], *arabe* [5], *cumane* [5], *idiș* [1], *esperanto* [1].

[2]) Pentru cifrele dintre paranteze cf. nota dela p. 363.

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

	Număr de cuvinte:	Circulaţie:	Procent de cuv:	Procent de circ.:
10. *Turc.* . .	44 (40 + 4)	95 (79 + 16)	1,20%	0,28%
11. *Lat. sav.* .	123 (111 + 12)	484 (466 + 18)	3,41%	1,13%
12. *Franc.* .	432 (364 + 68)	855 (725 + 130)	11,97%	2,52%
13. *Ital.* . .	21 (20 + 1)	55 (54 + 1)	0,52%	0,16%
14. *Germ.* . .	18 (15 + 3)	32 (29 + 3)	0,49%	0,09%
15. *N. pr.* . .	156 (148 + 8)	250 (240 + 10)	4,30%	0,73%
16. *Orig. nesig.*	70 (51 + 19)	217 (149 + 68)	1,94%	0,64%
17. *Orig. nec.* .	125 (84 + 41)	615 (496 + 119)	3,46%	1,80%
18. *Onomat.* .	46 . .	109 . .	1,27%	0,32%
19. *Divers*[1]) .	38 . .	53 . .	1,08%	0,15%

Iată acum rezultatele obţinute din examinarea statistică a lexicului lui Verlaine din *Choix de poésies*.

În această operă, Verlaine are 3800 de cuvinte distincte [2480 cuvinte moştenite şi împrumutate şi 1320 derivate pe teren francez şi variante], având o circulaţie de 25.456 [21.539 cele moştenite şi împrumutate şi 3917 derivatele pe teren francez şi variantele]. (Fiindcă, la noi, articolul e contopit cu cuvântul determinat şi fiindcă logic, dacă nu şi ortografic, şi în franceză e tot aşa de legat de cuvânt, n'am socotit între cuvintele distincte pe *le* şi *la*, care ar fi ridicat numărul acestora la 3802, iar circulaţia la 28.294).

În ce priveşte etimologia cuvintelor franceze, m'am ţinut de excelentul *Dictionnaire étymologique de la langue française* al lui Oscar Bloch, apărut în 1932 (Paris, Les Presses Universitaires de France), deci în acelaşi timp cu Dicţionarul lui Candrea.

După origine şi circulaţie, ele se repartizează astfel:

	Număr de cuvinte:	Circulaţie:	Procent de cuv.:	Procent de circ.:
1. *Lat.* . .	1862 (1002+860)[2])	21156 (17917+3239)	49%	83,10%
2. *Lat. bis. sav.*	1101 (844+257)	2150 (1884+ 266)	28,97%	8,38%

[1]) Şi anume: *rutene* [7 ca număr şi 9 ca circulaţie], *poloneze* [3 ca număr şi 4 ca circulaţie], *ruteno-poloneze* [2 ca număr şi 3 ca circulaţie], *ruse* [2 ca număr şi 3 ca circulaţie], *ruso-rutene* [3 ca număr şi 4 ca circulaţie], *ruso-bulgare* [2 ca număr şi 5 ca circulaţie], *ruso-bulgaro-sârb* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *sârbo-ungureşti* [2 ca număr şi 4 ca circulaţie], *ruteno-ruso-polono-unguresc* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *turco-bulgaro-sârb* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *turco-bulgaro-unguresc* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *germano-italiene* [4 ca număr şi 8 ca circulaţie], *arab* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie] şi *latine* [8 ca număr şi 8 ca circulaţie].

[2]) Pentru cifrele dintre paranteze cf. nota dela p. 363.

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

	Număr de cuvinte:	Circulaţie:	Procent de cuv.:	Procent de circ.
3. *Celt.* . .	12 (7+ 5)	20 (15+ 5)	0,30%	0,07%
4. *V. germ.* .	150 (75+ 75)	546 (368+ 178)	3,94%	2,14%
5. *Ital.* . .	121 (85+ 36)	218 (150+ 68)	3,%	0,85%
6. *Prov.* . .	34 (27+ 7)	55 (44+ 11)	0,89%	0,20%
7. *Span.* . .	17 (14+ 3)	25 (21+ 4)	0,45%	0,09%
8. *Engl.* . .	19 (16+ 3)	31 (26+ 5)	0,50%	0,12%
9. *Grec. sav.* .	22 (19+ 3)	25 (21+ 4)	0,57%	0,09%
10. *N. pr.* . .	181 (167+ 14)	505 (485+ 20)	5%	1,98%
11. *Orig. nesig.*	98 (65+ 33)	336 (268+ 68)	2,24%	1,31%
12. *Orig. nec.* .	72 (48+ 24)	227 (178+ 49)	1,89%	0,89%
13. *Onomat.* .	28 . .	233 . .	0,70%	0,90%
14. *Diverse*[1]) .	83 . .	139 . .	2,%	0,54%

După cel mai complet dicţionar etimologic pe care-l avem până în prezent terminat, lexicul românesc este alcătuit deci din cuvinte de 55 de origini, între care nu sunt însă decât 13 grupe care depăşesc 1%: latine, vechi slave şi slave bisericeşti, sârbeşti, bulgăreşti, neo-greceşti, ungureşti, turceşti, latine savante, franceze, germane, onomatopeice, de origine nesigură şi de origine necunoscută (v. Fig. 1). Restul de 42 de grupe (16 dintre cele distincte şi cele 26 diverse) sunt toate sub 1%, nereprezentând, toate laolaltă, decât 6,38% din cele 43.269 de cuvinte ale Dicţionarului. Cu excepţia celor „comune cu albaneza", înconjurate încă de o bună parte de mister, cuvintele din aceste 42 de grupe care nu se reduc la vreuna din cele 13 grupe (depăşind 1%) sunt fie urmele unor influenţe puţin importante în istoria şi civilizaţia noastră, fie simple accidente în lexicul românesc.

[1]) Şi anume: *italo-spaniole* [7 ca număr şi 27 ca circulaţie], *italo-provensale* [2 ca număr şi 6 ca circulaţie], *portughez* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *provensalo-spaniole* [2 ca număr şi 3 ca circulaţie], *picardo-normande* [5 ca număr şi 8 ca circulaţie], *valon* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *flamande* [8 ca număr şi 12 ca circulaţie], *olandeze* [9 ca număr şi 16 ca circulaţie] *vechi scandinave* [3 ca număr şi 6 ca circulaţie], *germane recente* [7 ca număr şi 12 ca circulaţie], *anglo-american* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *islandez* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *greceşti-bizantine* [2 ca număr şi 2 ca circulaţie], *argotice* [6 ca număr şi 11 ca circulaţie], *arabe* [8 ca număr şi 11 ca circulaţie], *araho-persane* [2 ca număr şi 2 ca circulaţie], *turceşti* [3 ca număr şi 4 ca circulaţie], *polonez* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *hinduse* [2 ca număr şi 2 ca circulaţie], *malaez* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie], *chinez* [1 ca număr şi 1 ca circulaţie] şi *latine* [10 ca număr şi 10 ca circulaţie].

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

În ce priveşte derivatele pe teren românesc, remarcăm faptul, — foarte natural de altfel în orice limbă —, că la grupele de elemente care sunt vechi în limba română, ele sunt cu mult mai numeroase decât cuvintele de bază. La elementele latine, sunt de trei ori mai numeroase (2099 cuvinte de bază şi 6806 derivate pe teren românesc şi variante), la cele vechi slave şi slave bisericeşti, sunt de două ori mai numeroase (1466 cuvinte de bază şi 3058 derivate pe teren românesc şi

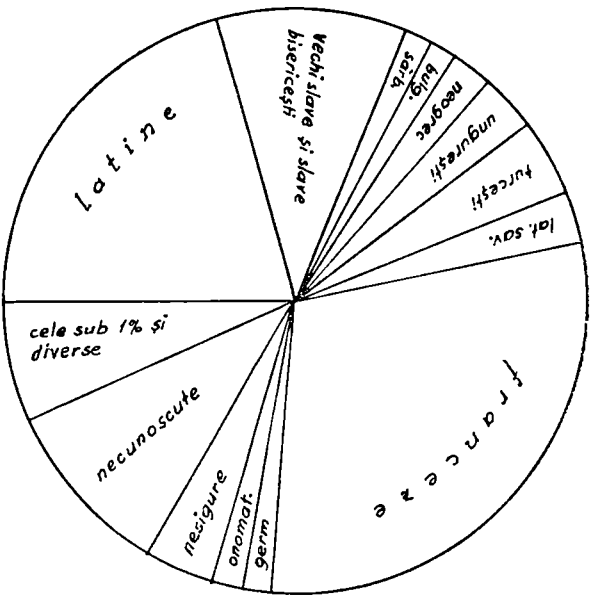

FIG. 1
Lexicul românesc după Dicţionarul lui Candrea

variante). Cu cât grupul de elemente e, în schimb, mai recent în limbă, cu atât numărul derivatelor lor e mai mic. Acesta e cazul, bunăoară, al elementelor franceze, care, faţă de impresionantul număr de 11.387 al cuvintelor de bază, n'au derivate pe teren românesc şi variante decât un număr de 1467. Există însă, în statistica noastră, un grup, puţin numeros, de elemente ale căror derivate întrec, proporţional, chiar pe cele latine, fiind anume de patru ori mai multe decât cuvintele de bază: cele „comune cu albaneza" (54 cuvinte de bază şi 195 derivate pe teren românesc şi variante), ceea ce credem a fi o importantă indicaţie că, dacă unele din aceste cu-

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

vinte pot fi și de origine albaneză, cele mai multe sunt, fără îndoială, moștenite din graiul strămoșilor noștri autohtoni. Ele nu sunt, firește, numeroase. Din multele cuvinte însă de ori-

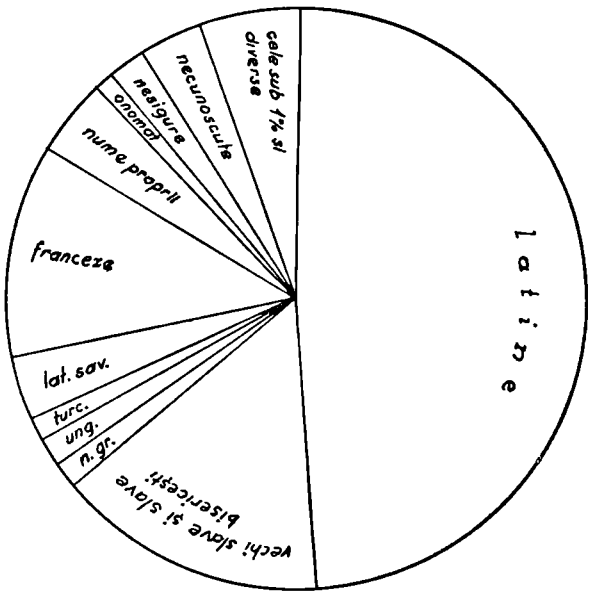

FIG. 2
Lexicul lui Eminescu

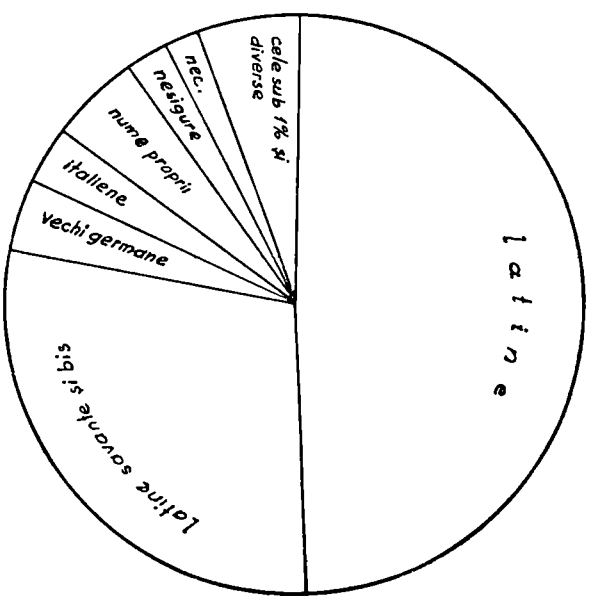

FIG. 3
Lexicul lui Verlaine

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

gine necunoscută şi de origine nesigură, pe care le avem în limbă, lista cuvintelor autohtone va creşte, de sigur, cu timpul.

Dintre cele 13 grupe care depăşesc în Dicţionar 1%, regăsim în lexicul lui Eminescu, depăşind această cifră pe cele latine, vechi slave şi slave bisericeşti, neogreceşti, ungureşti, turceşti, latine savante, franceze, onomatopeice, de origine nesigură şi de origine necunoscută (în total: 10), căzând deci sub 1% cele sârbeşti, cele bulgăreşti şi cele germane, iar din cele 42 de grupe sub 1% în Dicţionar, nu mai regăsim decât 20 de grupe (6 între cele distincte şi 14 diverse), nereprezentând, toate laolaltă, decât 5,50% din cele 3607 cuvinte distincte ale lui Eminescu. Avem, în schimb, în plus, 4,30% nume proprii şi derivate din nume proprii (v. Fig. 2).

Faţă de Dicţionar, cuvintele de bază trec, în lexicul lui Eminescu, pe primul plan ca număr, derivatele pe teren românesc şi variantele scăzând, atât la elementele latine cât şi la cele vechi slave şi slave bisericeşti, sub numărul cuvintelor de bază. Derivatele şi variantele cuvintelor comune cu albaneza se menţin, singurele, la egal cu cuvintele de bază. (Cf. tabloul statistic dela p. 364—365).

Lexicul lui Verlaine e alcătuit din cuvinte de 35 de origini, între care însă numai 6 grupe depăşesc 1%: latine, latine bisericeşti şi savante, vechi germane, italiene, de origine nesigură şi de origine necunoscută. O grupă care mai depăşeşte cifra de 1% o formează numele proprii şi derivatele din nume proprii, reprezentând 5%. Restul de 28 de grupe (6 din cele distincte şi 22 diverse) reprezintă laolaltă abia 5,41% din cele 3800 de cuvinte distincte ale lui Verlaine (v. Fig. 3).

Derivatele pe teren francez şi variantele sunt, şi în lexicul lui Verlaine, pretutindeni inferioare ca număr cuvintelor de bază. (Cf. tabloul statistic dela p. 365—366).

Reducerile de grupe sunt şi mai mari, atât în româneşte cât şi în franceză, din punct de vedere al circulaţiei.

Cele 10 grupe care rămăseseră în lexicul lui Eminescu, din cele 13 ale Dicţionarului, deasupra cifrei de 1% se reduc acum la cinci: latine, vechi slave şi slave bisericeşti, latine savante, franceze şi de origine necunoscută, căzând sub 1% cele neogreceşti, ungureşti, turceşti, onomatopeice şi de

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

origine nesigură. Sub 1% cad, în Eminescu, şi numele proprii cu derivatele din nume proprii (v. Fig. 4).

Cele 6 grupe din lexicul lui Verlaine rămase deasupra cifrei de 1% se reduc la patru: latine, latine bisericeşti şi savante, vechi germane şi de origine nesigură, căzând sub 1% cele italiene şi cele de origine necunoscută. Numele proprii şi derivatele din nume proprii rămân, în Verlaine, deasupra cifrei eliminatorii (v. Fig. 5).

În Dicţionar, elementul latin reprezintă 20,58%, ceea ce, faţă de 79,42% elemente de alte origini, face tocmai cât stabilise Cihac, adică 1/5, ba încă „cincimea" lui Cihac e cu aproape 3% mai mare decât a noastră, reprezentând, faţă de totalul cuvintelor pe care le înregistrase el, 23% [1]). Elementul latin nu reprezintă însă mai mult decât în statistica noastră nici în franceză. După o statistică, pe care o dă S. Puşcariu în *Rumänisch und romanisch* pp. 221—222 (cf. şi *Études de linguistique roumaine*, p. 46 şi *Limba Română*, p. 192), făcută de mine pe baza dicţionarului lui Oscar Bloch, — statistica, adevărat, e numai pentru litera B —, el reprezintă şi în franceză tot numai 20%. Celelalte 12 grupe care depăşesc în Dicţionar cifra de 1% se succed, în ordinea importanţei lor numerice, precum urmează: elementele franceze: 29,56%, vechi slave şi slave bisericeşti: 10,45%, de origine necunoscută: 9,79%, turceşti: 4,36%, de origine nesigură: 3,71%, ungureşti: 3,14%, latine savante: 2,62%, neogreceşti: 2,35%, onomatopeice: 1,96%, sârbeşti: 1,84%, germane: 1,67% şi bulgăreşti: 1,35% (v. Fig. 1).

Dacă în ce priveşte elementele latine, potrivirea cu ceea ce stabilise Cihac este atât de mare, această potrivire nu mai există pentru niciunul din grupele care alcătuesc lexicul românesc. Deosebirile nu se datoresc însă faptului că Cihac n'ar fi fost un lexicolog conştiincios ci disproporţiei numerice a cuvintelor din cele două dicţionare (5765 faţă de 43.269 !), disproporţie corespunzând, în parte, celei produse, între datele apariţiei celor două dicţionare, în lexicul limbii române, şi mai ales cunoştinţelor mult mai bogate ale linguiştilor noştri asupra lui de pe tot întinsul românesc.

[1]) Cf. S. Puşcariu, *Rumänisch und romanisch* („Archiv fur das Studium der neuren Sprachen", vol. 164 [1933] p. 222.

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

În lexicul lui Eminescu, față de 20,58% cât e în Dicționar, elementul latin reprezintă 48,68%. Pentru franceză, în lexicul lui Verlaine, el reprezintă 49%. Dintre celelalte grupe care depășesc, în Eminescu, cifra de 1% mai găsim două care cresc: elementele vechi slave și slave bisericești, crescând dela 10,45% la 15% și elementele latine savante, crescând dela 2,62% la 3,41%. (Creșterea acestora din urmă o formează însă numai lexicul poeziilor de tinerețe ale lui Eminescu). Toate celelalte grupe scad. Elementele franceze, care, în Dicționar, formează cel mai numeros grup de cuvinte, scad dela 29,56% la 11,97%, ele constituind totuși și în Eminescu, un grup destul de mare, urmând foarte de aproape pe cel slav (scăderea lor ar fi fost, de sigur, mult mai mică dacă nu ne-am fi mărginit numai la poezie, ci am fi cerceat, spre ex., și proza politică a lui Eminescu). În ordinea importanței lor numerice, urmează: elementele de origine necunoscută care scad dela 9,79% la 3,46%, de origine nesigură care scad dela 3,71% la 1,94%, ungurești care scad dela 3,14% la 1,63%, neogrecești care scad dela 2,35% la 1,33%, turcești care scad dela 4,36% la 1,20% și, în fine, cele onomatopeice care scad dela 1,96% la 1,16% (v. Fig. 1 și Fig. 2).

Față de Dicționar, situația se inversează în Eminescu, cu desăvârșire, în ce privește circulația. „Cincimea" de elemente latine din Dicționar, crescută în lexicul lui Eminescu la 48,68%, devine aici 83%. Pentru franceză, în Verlaine, avem 83,10%. Tot restul de 79,42% de alte origini din Dicționar sau de 51,32% din lexicul lui Eminescu se reduce deci, din punct de vedere al circulației, la 17% și anume, cele care depășesc cifra de 1% urmându-se, în ordinea importanței lor numerice, astfel: vechi slave și slave bisericești: 6,18%, franceze: 2,52%, (scăderea acestora ar fi fost iarăși mult mai mică dacă am fi cercetat și proza politică a poetului), de origine necunoscută: 1,80% și latine savante: 1,13% (menținute, acestea din urmă, în circulație, de poeziile de tinerețe ale lui Eminescu) (v. Fig. 4). — În Verlaine, pentru acelea din grupele din restul de 16,90% care depășesc cifra de 1%, avem, în ordinea importanței lor numerice, succesiunea următoare: latine bisericești și savante: 8,38% (deci abia cu 2,20% mai numeroase decât vechile slave și slavele biserișești în română),

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

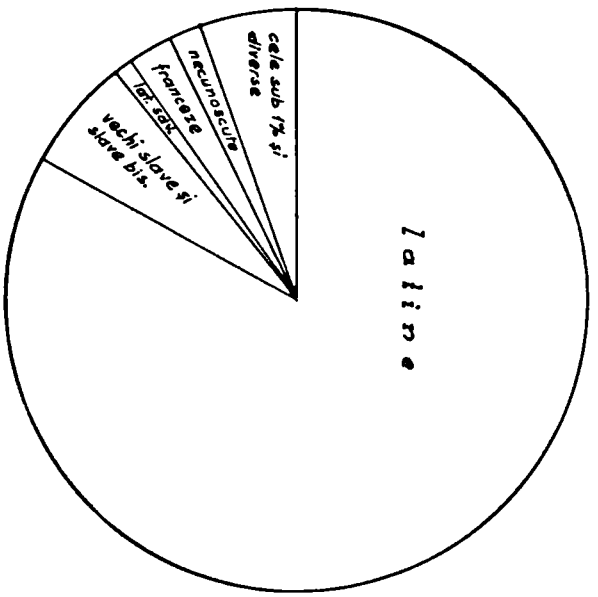

FIG. 4
Circulația cuvintelor la Eminescu

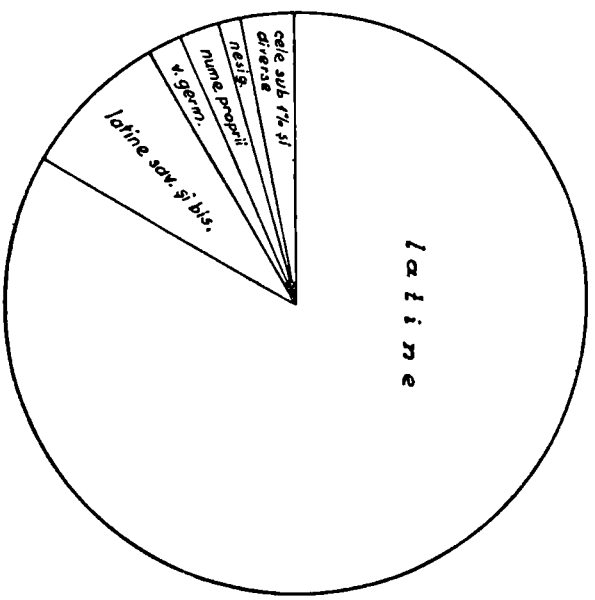

FIG. 5
Circulația cuvintelor la Verlaine

vechi germane: 2,14% și de origine nesigură: 1,31% (v. Fig. 5).

În ce privește derivatele și variantele, remarcăm că,

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)

atât în română cât şi în franceză, ele au o circulaţie foarte mică faţă de cea a cuvintelor de bază: abia 4752 faţă de 29.094 a cuvintelor de bază la Eminescu, iar la Verlaine: 3917 faţă de 21.539. Fiind vorba de nişte opere literare de valoarea celor pe baza cărora am făcut studiul nostru, acest lucru nici nu e de mirare. Cuvintele de bază de origine latină au, în Eminescu, o circulaţie de 24.494 faţă de 3601 a derivatelor pe teren românesc şi variantelor, iar în Verlaine: 17.917 faţă de 3239. Cifra aşa de mare de circulaţie, în română ca şi în franceză, a cuvintelor de bază moştenite din latină e, de sigur, foarte firească, nu numai fiindcă aceste cuvinte sunt cele care exprimă noţiunile fundamentale din vieaţa noastră, ci şi pentrucă, din cauza vechimii lor, ele au foarte numeroase înţelesuri, unele (verbe, mai ales, ca „a lua", „a pune", „a trage", „a ţinea") având chiar peste 70 de înţelesuri. Aici, între cuvintele de bază, intră apoi şi aşa numitele „instrumente gramaticale": prepoziţiile, conjuncţiile, etc., care, în ambele limbi, sunt aproape în unanimitatea lor latine, şi care, în toate limbile din lume, sunt cele mai des întrebuinţate cuvinte.

Fizionomia lexicală a limbii române este deci, după cercetarea noastră, tot aşa de latină ca a francezei (la Eminescu: 48,68% ca lexic şi 83% ca circulaţie, iar la Verlaine: 49% şi 83,10%) şi, de sigur, a oricăreia dintre limbile romanice. Cercetarea noastră n'am făcut-o însă pentru a aduce o dovadă în plus în această privinţă. Am făcut-o pentru a stabili cu cea mai mare preciziune posibilă, rolul pe care îl are, în dicţionar şi în circulaţie, fiecare din grupele de elemente care alcătuesc lexicul românesc, reflexe fidele, fiecare, ale tot atâtor influenţe care s'au exercitat, în cursul istoriei, asupra noastră şi a civilizaţiei noastre.

Constatarea pe care am făcut-o cu privire la elementele „comune cu albaneza" (asupra cărora avem în pregătire un studiu mai aprofundat), pe baza derivatelor lor, ni se pare la fel de interesantă şi de toată importanţa.

DIMITRIE MACREA

BDD-A14866 © 1938-1941 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:12:42 UTC)